

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Лебеда Андрія Євгенійовича
«Парадигми наукової істини в аналітичній філософії», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю
09.00.05 – історія філософії

1. Актуальність обраної теми дослідження, її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними та галузевими науковими програмами

Дослідження в царині аналітичної філософії набувають нині все більш вагомого теоретичного і прикладного значення. Зумовлено це багатьма об'єктивними чинниками та процесами, серед яких провідним виступає осмислення багатоаспектності та поліваріативності істиннісної проблематики у топосі міждисциплінарних та трансдисциплінарних дискурсів. Саме тому набувають особливо важливого значення дослідження аналітичної філософії, пов'язані з аналітикою істиннісного предикату та умов істинності носіїв істиннісного значення. Адже аналітична філософія на сьогодні лишається одним із найвпливовіших явищ на теренах англо-американського культурно-філософського простору і одночасно найменш дослідженим на пострадянському просторі. При цьому аналітична філософія завжди орієнтувалася на лінгвоцентризм, логіко-математичний інструменталізм, на ідеали науковості та раціональності, що цілком засвідчує її очевидний сайєнтичний характер, а отже певним чином завжди протистояла так званій континентальній філософії, яка уособлювала трансцендентальний напрям розвитку філософії.

Особливої гостроти тема дослідження феномену істини набуває нині, коли в розрізі політичного, інформаційного, медійного протистояння в умовах гібридних воєн, у встановленні чітких критеріїв істинності оцінки думок, висловлювань та дій, стає однією з головних умов перемоги. Усі ці

проблеми викликають нині підвищений науковий інтерес широкого кола фахівців до дослідження феномену істини.

Зважаючи на вищевикладене, дисертаційна робота Лебеда А. Є., що присвячена парадигмам наукової істини в аналітичній філософії є суспільно затребуваною, а її тема вирізняється гострою актуальністю.

Тема дисертаційного дослідження має зв'язок з тематикою науково-дослідної роботи, що проводиться на кафедрі теорії культури і філософії науки філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Трансдисциплінарні дослідження в науці та культурі» (№ державної реєстрації 0115ГУ001701).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Висновки дисертаційного дослідження Лебеда А. Є. є обґрунтованими і достовірними. Наукові положення, що виносяться на захист, аргументовані результатами аналізу значної джерельної бази, зокрема, фахової літератури за темою дослідження. Список літератури дисертації містить 356 джерел, з них 140 іноземною мовою.

Обґрунтованість та достовірність висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження Лебеда А. забезпечується чітким визначенням об'єкту та предмету дослідження, коректністю постановки мети і завдань, ефективним використанням методологій аналізу, як-то: декомпозиційний аналіз (для дослідження істиннісного предикату як сутнісно-функціональної системи), регресивний аналіз (для віднайдення підставових чинників аналітичної філософії), трансформативний аналіз (для пояснення того чи іншого висловлювання та його приведення до правильної логічної форми), контрфактичний аналіз (для моделювання гіпотетичних ситуацій та контекстів «можливих світів»), концептуальний аналіз (для встановлення смислів та експлікації концептів в формалізованій семантичній мові), а також

застосуванням логіко-аналітичної та логіко-конструктивістської методології аналітичної філософії.

Аргументованість і достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджено їх апробацією на численних міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- запропоновано виділити в аналітичній філософії дві парадигми наукової істини: парадигму реалізму та парадигму антиреалізму;
- встановлено три системних репрезентації предикату «істини»: парадигмальність, аспектність, інтерпретативність;
- виявлено загально-теоретичні аспекти парадигм наукової істини в аналітичній філософії, основоположними для яких є методології аналізу;
- обґрунтовано фундаментальні принципи парадигми реалізму і парадигми антиреалізму;
- запропоновано в межах парадигми реалізму виокремити теорії істини, які є інфляціоністськими, а в парадигмі антиреалізму – теорії істини, дефляціоністські за своєю суттю;
- проаналізовано умови істинності «моральних», «ментальних», «модальних» висловлювань і встановлено, що такими умовами є факт відповідності висловлювання станові справ;
- досліджено різні версії морального реалізму (об'єктивізму) та морального антиреалізму (суб'єктивізму), а також у контексті реалістської і антиреалістської парадигми наукової істини виявлено теорії свідомості;
- удосконалено сутнісно-функціональний системно-аналітичний підхід до осмислення істиннісної проблематики та методології аналізу істиннісної проблематики;
- дістали подальшого розвитку категоріальний апарат дослідження істиннісної проблематики в аналітичній філософії, зокрема набули дещо

іншого інтерпретування такі поняття як «інтерпретаційна модель», «сутнісно-функціональна системність», «реалізм» та «антиреалізм»;

– дістала подальшого розвитку ідея парадигмальності наукової істини в сучасному філософському дискурсі.

Висновки дисертації Лебеда А. Є. є науково обґрунтованими, базуються на положеннях історико-філософської науки, глибокому аналізі істиннісної проблематики в аналітичній філософії.

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Дисертаційне дослідження Лебеда А. Є. має істотне теоретичне та практичне значення. Внесок дисертанта в теорію історико-філософського знання та філософії й методології науки полягає в тому, що він обґрунтував розгляд істиннісного предикату у його сутнісно-функціональній системності: парадигмальності (реалістській та антиреалістській), аспектності (загально-теоретичній, історико-філософській та практичній), інтерпретаційності (інфляціоністській та дефляціоністській).

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в науково-педагогічній роботі при викладанні курсів з «історії філософії», «філософії й методології науки», «епістемології та гносеології», «філософської логіки», у впровадженні дослідницьких проєктів, у практиці проведення заходів наукового та освітнього характеру.

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та оформлення

Дисертаційна робота Лебеда А. Є. є цілісним науковим дослідженням, в якому отримано нові теоретичні і прикладні результати. Структура дисертації відповідає поставленій меті та визначеним завданням.

Так, не викликає істотних зауважень перший розділ «Теоретичні аспекти реалістської та антиреалістської парадигми істини в аналітичній філософії», більш того, на мою думку, він є засадничим. У першому розділі

розкрито історію та методологію дослідження істиннісного предикату в аналітичній філософії і проведений ретельний абрис реалістської (субстанціоналістської) (с. 58-79) та антиреалістської (функціональної) теорій істини (80-113). До реалістських теорій істини віднесено кореспондентну (Ф. Brentano, Платон, Б. Рассел), когерентну (А. Вайт, О. Нейрат), прагматичну (В. Джеймс, Г. Патнем), семантичну (А. Тарський), які одночасно є інфляційними теоріями істини, оскільки підставовим для них виступає реальність, фактичність і для яких специфічним є експліцитне визначення істини та її субстанційне обґрунтування (114-144). Виокремлено такі різновиди реалізму, як-то: метафізичний, наївний, науковий, психологічний та моральний.

Також автором проаналізовано антиреалістську парадигму теорії істини (145-175), де істина є підтвердженням чи обґрунтованим прийняттям і для якої специфічним є імпліцитне визначення істини та її функціональне обґрунтування. До антиреалістських теорій істини віднесено дисквотаційну (В. Куайн), теорію надлишковості істини (А. Айєр, Ф. Рамсей), мінімалістичну теорію істини (П. Горвіч) та безістинну теорію. Розкрито сутність антиреалістської теорії істини, яка має відповідати принципам простоти, економності та корисності. Встановлено, що аналіз феномену значення є основоположним як для філософів-реалістів, так і для філософів-антиреалістів.

Зроблено висновок, що «здобутки аналітичної філософії в контексті розвитку світової філософської думки є досить значущими, передусім через розширення діапазону філософської проблематики та проліферації методів її вирішення, зокрема у площині дискусії аналітичних філософів-реалістів та філософів-антиреалістів, в тому числі і стосовно істиннісної проблематики» (с.176).

Другий розділ «Історико-філософські аспекти реалістської та антиреалістської парадигми істини в аналітичній філософії» присвячений аналізу історико-філософських аспектів аналітичної філософії, до яких віднесено умови та чинники появи та становлення аналітичної філософії як такої. На основі аналізу різних філософських концепцій засновників і представників аналітичної філософії виокремлено особливості двох парадигм (реалізму та антиреалізму) та відповідних їм теорій істини. Проаналізовано істиннісну проблематику в контексті парадигми реалізму і парадигми антиреалізму таких філософів-аналітиків як Дж. Е. Мур, Г. Фреге, Б. Рассел, Л. Вітгенштайн, Д. Девідсон (с. 184-250).

Зроблено висновок, що аналіз філософських концепцій вищеназваних філософів-аналітиків «уможливив висновування неоднозначності висновків щодо їх віднесення чи-то реалістів чи до антиреалістів, беззаперечним полишаючи їх аналітичне представництво» (с. 363).

Третій розділ «Прикладні аспекти реалістської та антиреалістської парадигми істини в аналітичній філософії», присвячено істинній оцінці носіїв істиннісних значень щодо моральних, модальних, ментальних та семантичних феноменів. Дано ґрунтовну характеристику морального, модального, ментального та семантичного реалізму та антиреалізму. Здійснено аналітику носіїв істиннісного значення щодо моральних, ментальних та семантичних сутностей. Розкрито онтологічний та гносеологічний статус так званих «пустих понять» в семантичному реалізмі та антиреалізмі, а також концепт «можливий світ» у контексті модального реалізму та антиреалізму. Зроблено висновок, що «істина» постає як поліфонічна, багатоаспектна категорія, що віддзеркалює різноманіття людських практик життєдіяльності, комунікування, різноманіття вимірів мовлення» (с. 364).

Оформлення роботи відповідає основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій.

5. Дискусійні положення дисертаційного дослідження та зауваження

Окремі положення дисертаційного дослідження викликають зауваження, або ж мають дискусійний характер, зокрема:

1. В дисертаційному дослідженні було запропоновано схему сутнісно-функціональної системності істини, яка передбачає встановлення трьох системних репрезентацій предикату «істини»: парадигмальність, аспектність, інтерпретативність. Парадигмальність передбачає виділення в аналітичній філософії двох парадигм наукової істини: парадигми реалізму та парадигми антиреалізму; аспектність – розгляд предикату «істина» в теоретичному, історико-філософському та прикладному контексті; а інтерпретаційність – розгляд істиннісної проблематики у контексті двох моделей: інфляціоністської (субстанціоналістської) і дефляціоністської (функціональної). Отже, в межах парадигми реалізму було виокремлено теорії істини, які за своєю суттю були інфляціоністськими, відповідно, в парадигмі антиреалізму – теорії істини, дефляціоністські. Для мене лишилось дещо нез'ясованим: чи не є це певним дублюванням парадигмальності і інтерпретативності? Або, навпаки, парадигмальність більш ґрунтовніше потлумачується завдяки інтерпретативності?

2. Особливістю початкового етапу розвитку аналітичної філософії є утвердження парадигми реалізму та її концептуальне наповнення у майбутній «конфронтації» із послідовниками парадигми антиреалізму. У першій половині ХХ ст. дискусія в площині реалізму-антиреалізму актуалізувалася у зв'язку із революційними відкриттями у фізиці. В цілому ж, реалізм (в дисертаційному дослідженні ця думка неодноразово стверджується) не можна репрезентувати як несуперечливу систему, а отже, протиріччя представників реалізму, як правило, ініціювали появу антиреалізму як спроби подолати внутрішні протиріччя реалістів. На думку

дисертанта, домінує в аналітичній філософії на сьогодні реалізм чи антиреалізм ?

3. Аналізуючи більш ніж столітній період існування аналітичної філософії, дисертант зазначає, що її неможливо однозначно віднести ні до філософської традиції, ні до філософської школи (на кшталт неокантіанства), ні до філософського напрямку. Аналітична філософія – це скоріше певний стиль філософського мислення (с. 22-23), який являє собою сукупність безлічі позицій та підходів у філософії певного стилю: це деталізація проблем, пошук максимальної кількості труднощів та їх аналіз, рефлексії з приводу техніки філософського аналізу, відсутність категоричних висловлювань, відсутність духу універсалізму та трансценденталізму. В силу всіх цих причин межі і критерії аналітичної філософії є досить невизначеними, їх конкретно зафіксувати практично неможливо. Але при цьому аналітична філософія також не є зведенням всіх філософських проблем до обґрунтування аналітичного методу, скоріше, навпаки, це спроба застосування аналітичного методу до вирішення більшості філософських проблем. Як відомо, у 70-90 рр. ХХ ст. прослідковується поступове зближення аналітичної і континентальної філософії, в силу чого аналітична філософія частково втрачає чистоту свого стилю, стає більш відкритою і менш ізольованою. А притаманний їй антидогматизм, робить її відкритою для інструменталізму, герменевтики, постмодернізму. На думку дисертанта, чи можемо ми сьогодні говорити про кризу, (більш того навіть смерть, як вважають деякі представники континентальної філософії) аналітичної філософії?

4. Під час ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження я зіштовхнулась з дещо складними та незрозумілими термінами на кшталт «дистинкція» (розрізнення), «проліферації» (розростання, збільшення) і т.д. І хоча це можна пояснити складною термінологією самої аналітичної філософії, але внаслідок цього з роботою у мене іноді

виникала певна понятійна плутанина, і як наслідок – певні труднощі в осягненні деяких положень основного змісту дисертаційної роботи.

Завершуючи аналіз дисертації Лебеда А. Є., ще раз підкреслимо, що наведені коментарі та зауваження не ставлять під сумнів основного змісту і концепції дисертаційної роботи в цілому, не применшують її наукової та практичної цінності, отриманих в ній нових наукових результатів та не позначаються істотно на її науковому рівні.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Результати дисертаційного дослідження відображено у наукових фахових виданнях України, у вигляді індивідуальної монографії (22,32 д.а.), 3 розділах у колективних монографіях, 20 наукових статей в спеціалізованих фахових виданнях з філософських наук, зареєстрованих Міністерством освіти і науки України, 7 статей в закордонних фахових періодичних виданнях, 34 публікацій в інших наукових виданнях та тезах доповідей в матеріалах наукових конференцій. Опубліковані статті та автореферат відбивають основний зміст дисертації.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Зміст автореферату є ідентичним змісту основних положень, викладених в дисертації.

8. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» та нормативним документам МОН України

Дисертація А. Є. Лебеда повністю відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від. 24.07. 2013 р.», паспорту

спеціальності і вимогам нормативних документів МОН України щодо дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора наук.

9. Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Лебеда Андрія Євгенійовича «Парадигми наукової істини в аналітичній філософії» присвячено актуальній темі, основні наукові положення та висновки є обґрунтованими і достовірними й достатньо повно висвітлені в публікаціях автора. Дисертація є завершеною самостійною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання – здійснення теоретико-методологічного обґрунтування парадигми реалізму та парадигми антиреалізму наукової істини в аналітичній філософії та репрезентовані в межах цих парадигм теорії істини. Автор дисертаційного дослідження – Лебідь Андрій Євгенійович – заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.05 – історія філософії.

Офіційний опонент

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри філософії

Національного педагогічного

університету імені М.П. Драгоманова

10. 10. 2018 р.